

TIRANT LO BLANC: UNA DEU DE POSSIBILITATS DIDÀCTIQUES

La celebració de l'ANY DEL TIRANT (23 / 04 / 90 - 23 / 04 / 91) haurà servit -confiem- per motivar que hom descobrís, o redescobrirís, la frescor d'aquesta joia de la nostra literatura, publicada per primer cop a València ara fa 500 anys. I és que la novel·la **Tirant lo Blanc** reuneix tots els requisits per tal de ser considerada una novel·la "moderna" o, com diu M. Vargas Llosa, una novel·la "total".

Per una banda, Tirant és un heroi versemblant, que es mou en uns espais geogràfics coneguts i que no és auxiliat per poders màgics o forces sobrenaturals, però que, a la vegada, no queda reduït al rol de valerós cavaller -aspecte que es fa palès durant la seva estada a Anglaterra-, sinó que ens és presentat també com un hàbil diplomàtic i estratega, com un excel·lent almirall i capità -amb una gran capacitat de direcció de tropes-, com un coratjós croat i com un aplicat cortesà i amant. Per una altra banda, la novel·la conté aspectes que la projecten més enllà dels escrits de creació del seu temps: versemblança, escenes de la vida cortesana

i quotidiana, personatges amb una personalitat pròpia, erotisme, humor, alternança de tècniques literàries -amb una decisiva presència del diàleg-, acuradíssima redacció en "valenciana prosa"...

Tot plegat possibilita que sigui una bona font d'activitats didàctiques de literatura, de llengua, d'altres àrees o interdisciplinars. Una prova d'això la constitueix el monogràfic **Tirant lo Blanc: propostes didàctiques**, elaborat pel Servei d'Ensenyament del Català (1), on abunden les propostes didàctiques, diverses pel que fa a l'àrea de referència i al nivell de dificultat.

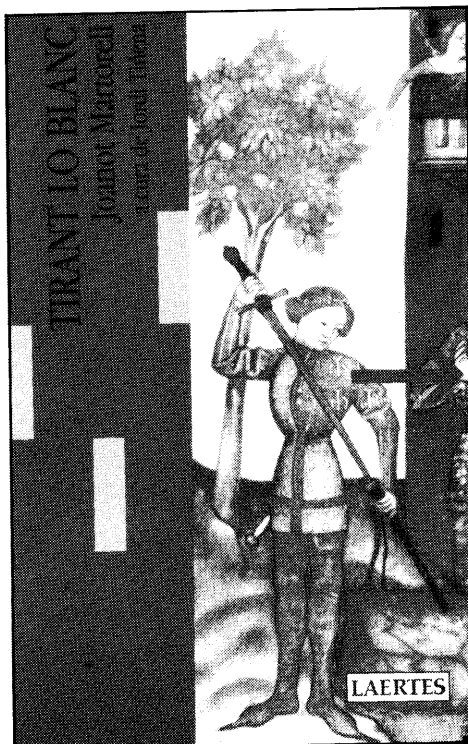
Les propostes que aquí us presentem són una mostra de les múltiples possibilitats que queden obertes a partir d'un simple fragment de **Tirant lo Blanc** i del profit que en podem treure a les aules més enllà del Vè. centenari de la seva publicació.

El text de referència el constitueixen els capítols que van del LX al LXVIII, si partiu de la versió original a cura de Martí de Riquer (2), o el capítol titulat "Batalla amb el senyor de Vilesermes", si partiu de l'adaptació de Jordi Tiñena (3). Per a la millor interpretació de la novel·la i d'alguns exercicis que aquí us proposem, resulta molt útil l'**Aproximació al Tirant lo Blanc**, de Martí de Riquer (4).

1. La cavalleria

El text ens mostra el protagonista "jurant per l'ordre de cavalleria". L'Europa cristiana medieval, que tanta importància donava a la guerra i a la vida militar, va ser el marc idoni perquè nasqués l'orde de cavalleria i perquè aquest adquirís progressivament un pes decisiu en la societat feudal. El cavaller no es caracteritzava només per la seva armadura, les seves armes i el seu cavall, sinó que havia de posseir unes qualitats morals i havia de jurar ser fidel a l'ideari de la cavalleria durant la cerimònia en què era armat cavaller.

a) Llegiu dins l'edició de **Tirant lo Blanc** a cura de Jordi Tiñena, feta per Laertes, els capítols "Tirant i l'ermità" (p.60-63) i "Tirant rep l'orde de cavalleria" (p.68-70) i després expliqueu quines eren les virtuts que havia de posseir el cavaller i com era la cerimònia de rebre l'orde de cavalleria.

Experiències didàctiques

b) Cerqueu més informació sobre els ordes de cavalleria.

c) Joanot Martorell, autor de **Tirant lo Blanc**, també era un cavaller delitós d'emprendre gestes cavalleresques, ja bastant fora de lloc a l'època que li va tocar viure (s. XV). Busqueu informació sobre les aventures de Joanot Martorell.

2. El procés del combat

Deixant a banda el paper dels cavallers en les guerres entre exèrcits, durant el temps de pau les desavinences i odis personals -a més dels desitjos d'aventura- es combinaven amb la necessitat de mantenir-se en forma. Això donava lloc a diversos fets d'armes:

- * Bregues per malvolença
- * Bregues deportives
- * Deseiximents
- * Justes
- * Batalles a ultrança
- * Torneigs
- * Batalles clandestines
- * Passos d'armes
- * Taules rodones

a) El combat entre cavallers tenia un procés amb un gran ceremonial. Resseguiu a través del text tots els passos que es fan abans del combat i quines normes regeixen l'enfrontament entre els cavallers.

- b) Cerqueu informació sobre què era:
- una lletra de batalla
 - una batalla a ultrança
 - un rei d'armes
 - un camp clos

c) Quina diferència creieu que hi ha entre bregues de malvolença i bregues deportives? Busqueu informació sobre els diferents tipus de cada una.

3. La lletra de batalla

El senyor de les Vilesermes desafia Tirant de paraula i per escrit.

a) Destrieu totes les paraules ofensives que hi ha als dos fragments on es produeixen aquests desafiaments.

b) Canvieu totes aquestes paraules destriades per altres mots positius, de tal manera que, en lloc de dos textos de reprovació i repte, ens quedin dos textos de

lloança i d'ofertament d'amistat.

c) A partir de l'estudi de les característiques de la lletra de batalla signada pel senyor de les Vilesermes, redacteu una lletra de batalla pròpia, bé traslladant-vos imaginàriament a l'època medieval, bé agafant com a tema de referència un plet actual.

d) El fragment de la novel·la ens informa que "Tirant va intentar trobar concòrdia amb aquest cavaller". Intenteu imaginar la hipotètica carta de resposta de Tirant en la qual pretengui convèncer el senyor de les Vilesermes de la inutilitat de la batalla, ja que no els portarà a res positiu i, per tant, val més no consumar-la.

e) Per Sant Jordi feu a classe una festa medieval, amb tota l'ambientació adient. El concurs literari podria ser sobre lletres de batalla, segons alguna de les diverses modalitats que us hem presentat anteriorment.

4. Les armes del cavaller

A l'hora del combat eren molt importants les armes, tant les defensives (arnès i escut) com les ofensives. Tanmateix, en aquest sentit, la batalla entre Tirant i el senyor de les Vilesermes es pot considerar un xic especial.

a) Esbrineu com eren en aquest combat:

- l'escut
- el casc
- el vestit
- l'arma ofensiva

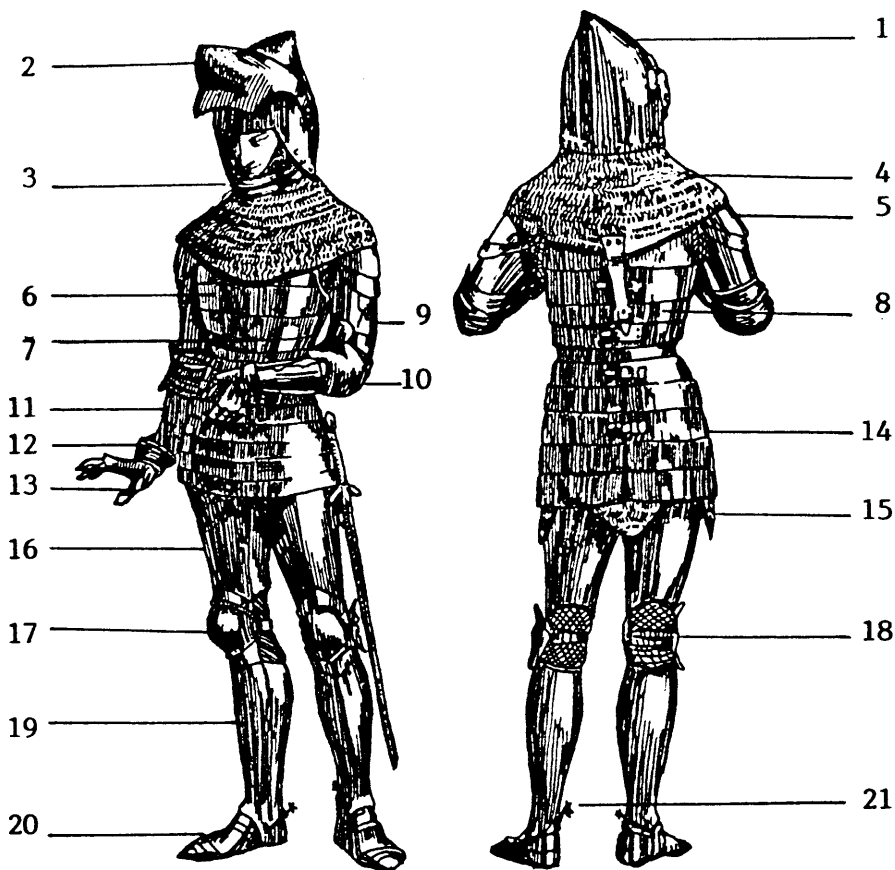
b) Encara que tots aquests elements que heu esbrinat us poden semblar estranys, heu de tenir present el que diu Martí de Riquer:

"La batalla entre Tirant i el senyor de les Vilesermes no és una cosa insòlita al segle XV, i que els contendents lluitessin en camisa no és una nota humorística (...) Es tracta del que era anomenat una "batalla perillosa", o sia amb la mínima protecció del cos i armes ofensives molt eficaces, com eren aquests punyals de mig metre cadascun". (5)

De tota manera, era més habitual la batalla a cavall o a peu, amb l'arnès complet i amb una gamma àmplia d'armes. Per això us presentem uns dibuixos que representen el cavaller equipat amb el seu arnès i us proposem que relacioneu cada peça de les que hi ha enumerades a continuació amb el seu número corresponent (per tal de facilitar la solució les posem correctament ordenades).

casac (bacinet)
manyopa
visera
guantellet
bavera
faltdatge
capmall
falda de malles
musclera (espatllàs)
cuixera
plastró (peto, cuirassa)

genollera
pancera
gossete (sagnies)
espatllera
gambera (camal, greva)
guardabraç
sabató (sabata de ferro)
colzera
esperó
avantbraç

5. Les ferides

Allarg del combat, els dos cavallers es fan mútuament diverses ferides. Dibuixeu dues figures humanes amb la indumentària que descriu el text, una que representi Tirant i l'altra el seu rival, i amb un color vermell situeu-hi les ferides que es van relatant.

Posteriorment, i amb l'ajuda del professor de Naturals, feu un estudi anatòmic de les parts del cos on es

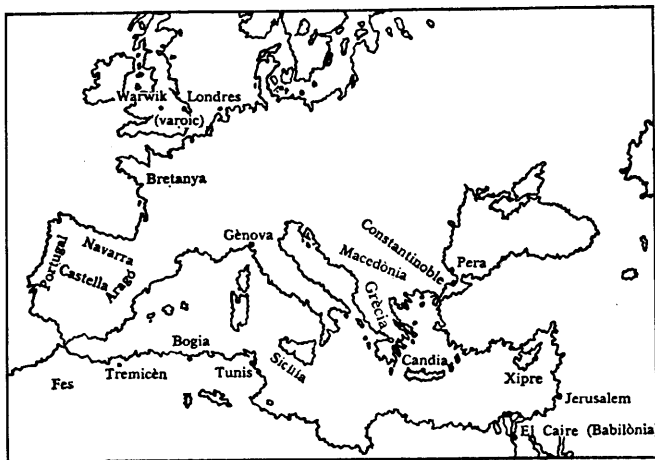
produeixen aquestes ferides i de les repercussions que poden tenir.

6. Itineraris de Tirant

El combat singular entre el senyor de les Vilersermes i Tirant no és l'únic que es produeix durant l'estada del nostre protagonista a Anglaterra: Tirant venç també els reis de Frisa i d'Apol.lònia, els germans Muntalbà i molts d'altres, per la qual cosa el rei el proclama "el

millor cavaller". Però no és només un heroi de la lluita cos a cos, sinó que també ens mostra altres cares com a diplomàtic, capità, almirall, estratega, croat, cortesà, amant... Són aspectes que trobem en diferents dosis a les altres parts de la novel·la: a Sicília, a Rodes, a l'Imperi Grec i al Nord d'Àfrica.

Us proposem que sobre el mapa adjunt dibuixeu, amb colors diferents, els successius itineraris de Tirant. Com a referència podeu utilitzar la lectura íntegra de la novel·la en alguna de les edicions a l'abast o, si voleu, el resum argumental que fa Jordi Tiñena dins l'edició de Laertes.

7. La gentilesa i l'amor

La Bella Agnès, filla del duc de Berrí, porta un magnífic fermall, i Tirant li demana aquesta joia a canvi de servir-la i combatre per ella. La Bella Agnès l'hi atorga, però l'endemà arriba a la cort el senyor de les Vilesermes, el qual, en nom del seu antic amor per la Bella Agnès, repta Tirant mitjançant una lletra de batalla.

Un dels oficis del cavaller era servir la dama i combatre per ella i el seu honor contra tot cavaller que es creués en el seu camí. Tirant, fidel a l'orde de cavalleria i orfe de dama, li demana a la Bella Agnès el fermall i li promet de portar-lo sempre en combat.

Tanmateix, el gran amor de Tirant serà la princesa Carmesina, filla de l'Emperador de Constantinoble. Llegiu el cap. CXVIII de l'edició de Martí de Riquer, on Tirant es veu subjugat per l'amor, i feu les activitats següents:

a) Fixeu-vos en la diferència d'actitud de Tirant davant del cavaller de les Vilesermes i davant de la princesa Carmesina. Destrieu aquelles situacions que presenten Tirant com un valeros i ardit cavaller d'aquelles que el presenten com un jove enamorat, tendre i captiu d'amor.

b) Identifiqueu en els dos textos els elements eròtics que s'hi contenen.

c) Esbrineu qui són aquestes parelles que decoren la paret de la cambra. Informeu-vos en una enciclopèdia o en una altra font de documentació i expliqueu la història de cadascuna:

- Floris i Blancafor.
- Tisbe i Píram.
- Eneas i Dido.
- Tristany i Isolda.
- Ginebra i Lancelot.

d) Busqueu altres parelles, reals o llegendàries, que hagin estat famoses al llarg del temps.

8. Lèxic

a) Destrieu tots els mots pertanyents al camp semàntic dels teixits, les peces de vestir i els seus accessoris. Si algun el desconeu, busqueu el seu significat al diccionari.

b) Les obres artístiques del segle XV (pintures, gravats, escultures, il·lustracions...) ens mostren l'abillament de diferents classes socials de l'època. Comproveu la varietat i les característiques de les diferents peces de vestir i, de cada una, feu-ne una fitxa on s'indiqui: descripció de la peça, materials usats, estament o classe social que la usava, títol de l'obra artística on l'heu localitzada, tipus d'obra, autor...

c) Destrieu, del següent recull lèxic extret de la novel·la de Martorell, les paraules que es refereixen a peces de vestir de les que es refereixen a tipus de teixits o de materials. Després, col·loqueu els termes del primer grup en el lloc corresponent del quadre que hi ha a continuació, segons la part del cos que cobreixin:

Experiències didàctiques

sobrevesta, domàs, màrrega, polaina, brocat, gonella, alquinal, ras, calces, marts gibelins, jaquet, aljuba, ermini, brial, capiró xaperia, hàbit, cimolsa, seda, lligacama, jaqueta, fil, mantilla, argent, vellut, albornús, camisa, bonet, gramalla, barret.

b) Repartiu-vos el text com en el cas anterior, subratlleu tots els pronoms i indiqueu a qui o a què es refereix cada un.

10. Tècnica literària

Joanot Martorell va aconseguir amb *Tirant lo Blanc* una novel·la rica pel que fa a la diversitat de tècniques literàries emprades. En el fragment de referència se'n poden observar unes quantes.

a) Separeu les parts narratives i les de diàleg. Constateu:

- el temps verbal que predomina en cada part.
- la persona verbal que intervé.

b) Enumereu molt sintèticament els diferents fets o accions que es narren al text.

c) Al text també hi ha alguna presència de descripció, com per exemple quan se'ns informa de com van vestits i armats els contendents:

- feu una llista amb els diferents objectes que són enumerats,

- subratlleu tots els adjectius i CN que hi ha i constateu la seva proporció comparativa amb els trossos de narració.

*Joan Chavarria, Eduard Maimoné,
M. Carme Mas i Màrius Pont,
coordinadors i assessors del SEDEC.*

EL CAP	DE CINTURA CAP AMUNT	DE CINTURA CAP AVALL	TOT EL COS	CAMES	CAMES I PEUS

(Penseu que diverses propostes sobre lèxic ja han estat presentades en altres apartats, com els referits al procés del combat, a la lletra de batalla i a les armes del cavaller).

9. Morfosintaxi

a) Repartiu-vos el text en fragments de 10 línies, aproximadament, subratlleu-hi totes les formes verbals, classifiqueu-les i analitzeu-les segons l'exemple del quadre adjunt.

FORMES VERBALS	ANÀLISI MORFOLÒGICA	INFINITIU CORRESPONENT
estaven	3a pers.plur.imperfet ind.	estar

Notes

(1) ARENY, Maria et al. (1990): *Tirant lo Blanc: propostes didàctiques* Barcelona. Generalitat de Catalunya, "Eines de Treball", 9.

(2) MARTORELL, Joanot: *Tirant lo Blanc*, a cura de Martí de Riquer. Barcelona. Ariel, 1979, p. 94-109.

(3) MARTORELL, Joanot: *Tirant lo Blanc*, a cura de Jordi Tiñena. Barcelona. Laertes, 1989, p. 70-73.

(4) RIQUER, Martí de (1990): *Aproximació al Tirant lo Blanc* Barcelona. Quaderns Crema.

(5) o. cit., pàg. 112.